

До Спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.033

Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 8

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Богатирьова Івана Григоровича на дисертацію Малія Миколи Івановича «Особа комп’ютерного злочинця як об’єкт кримінологічного дослідження» на здобуття ступеня доктора філософії спеціальність 081 Право, галузь знань 08 Право

Актуальність теми дослідження відповідає спеціальності наукового пошуку. Вона виконана аспірантом у дослідницькому напрямі кримінологічної науки, що принципово обумовлює досягнення наукових результатів та є міцною платформою для нових наукових розробок взагалі та теорії кримінології, зокрема. Вивчення рукопису дисертації Малія М.І. «Особа комп’ютерного злочинця як об’єкт кримінологічного дослідження» дає підстави говорити про те, що даний науковий продукт є одним з перших комплексних досліджень особи комп’ютерного злочинця в кримінологічній науці.

Це обумовлено тим, що за останні роки відбувся значний ріст світової кіберзлочинності в результаті значного збільшення кількості інтернет-користувачів, що відповідно, призвело до масового глобального використання і поширення новітніх інформаційних технологій, зокрема, електронного (штучного) інтелекту та несе в собі нові небачені та непрогнозовані кіберзагрози та кібервиклики світовому співтовариству.

Також поруч із тими новими загрозами і викликами для Українського народу та нашої держави України постало тяжке випробування, спричинене військовою агресією з боку російської федерації, яка поширилась в наземному, повітряному, космічному та кібернетичному просторах. Очевидно, що варто звернути особливу увагу на значне збільшення та велику

інтенсивність кіберінцидентів в Україні ще до введення воєнного стану, що підтверджується різними вітчизняними та закордонними аналітичними дослідженнями.

В дисертації особливу увагу аспірант звертає на сучасні проблеми, які пов'язані з впровадженням в освіту, науку і практичну діяльність програм з використанням електронного інтелекту. Тим більше, що сьогодні є очевидні факти використання програмних продуктів на базі електронного інтелекту в злочинних цілях. Тому ця проблематика в даний час є особливо актуальною і характеризується надзвичайною новизною.

З огляду на перелічене, вбачається, що рецензоване дослідження виконане за актуальну тематикою, здійснено глибокий кримінологічний аналіз з обраної теми, зроблено достовірні висновки, сформульовано цінні в теоретичному та практичному плані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства з питань протидії та запобігання кримінального правопорушення, що вчиняється комп'ютерним злочинцем.

Ступінь обґрунтованості висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих в дисертації, та їх достовірність. Вивчення дисертації Малія М. І. «Особа комп'ютерного злочинця як об'єкт кримінологічного дослідження» у цілому показує, що аспірант керується, враховує та виконує встановлені вимоги та рекомендації, які пред'являються до виконання дисертаційних досліджень, на здобуття ступеня доктора філософії, дотримується методів та прийомів дослідження, пов'язує основні положення роботи з напрацьованими теоретичними та емпіричним матеріалом, поглибленим аналізом практики діяльності правоохоронних органів, пропозиції зроблені ним на належному науковому рівні.

Заслуговує окремої підтримки достовірність і новизна дослідження, наукова обґрунтованість отриманих результатів і сформованих на їх основі висновків, які підтверджуються фактичними даними, отриманими шляхом аналізу, вибіркового вивчення законодавчих та відомчих нормативно-

правових актів, наукової літератури та інших матеріалів з питань комп’ютерного злочинця.

За результатами дослідження сформульовано низку нових за змістом висновків, узагальнень і пропозицій, зокрема: *вперше*:

– окреслені теоретико-методологічні засади дослідження особи комп’ютерного злочинця як об’єкта кримінологічного пізнання, утому числі світоглядно-філософські, соціально-правові, інноваційно-комунікаційні і безпекові;

– запропоновано новітню кримінологічну систематизацію комп’ютерних злочинців, зокрема виокремлено такі групи: хакери, крекери, фрікери, спамери, колекціонери, фішери, кіберплуті, кардери, кіберкрукери, кіберсквокери, інсайдери, вірмейкери, кібертерористи, електронні «торгаші» або кіберпірати, спуфери, творці шкідливих комп’ютерних програм, організовані злочинні кіберугрупування, іноземні розвідувальні кіберслужби;

– з урахуванням реалій інтенсивного розвитку цифрових технологій визначено пріоритетні напрями протидії комп’ютерним злочинцям, які вчиняють кримінальні правопорушення;

удосконалено:

– визначення особи комп’ютерного злочинця, яка розглядається як фізична особа (людина), яка вчиняє кримінальні правопорушення з використанням електронно-обчислювальних машин (комп’ютерів), різного рівня новітніх комп’ютерних засобів і технологій (нанокомп’ютери, портативні комп’ютери, суперкомп’ютери, квантові комп’ютери тощо) та різного виду засобів (електронного, біологічного або нейробіологічного електронного інтелекту тощо), електронних банків даних, систем та комп’ютерних мереж, або інших засобів комп’ютерної інформатизації та різного роду інформаційно-телекомунікаційного обладнання (державного, приватного, наземного, космічного);

– класифікацію комп’ютерних злочинців, зокрема, за віком, за відношенням до жертви злочину, за професійною діяльністю, за параметрами

доступу до комп'ютерних систем, мереж, баз даних;

– кримінологічну характеристику особи комп'ютерного злочинця, що включає такі параметри (ознаки, риси, характеристики): стать, вік, фізичні дані, інтелектуальний розвиток, мотивація, освіта, злочинний досвід, положення в суспільстві, манери поведінки, риси характеру;

– положення, що стосуються визначення сутності та правового статусу електронної юридичної особи;

набули подальшого розвитку:

– позиція про те, що одним із пріоритетних напрямів запобігання зловмисним діям комп'ютерних злочинців є необхідність створення загальносвітової Стратегії кібербезпеки відповідних вітчизняних і міжнародних відомств, установ та організацій;

– система характерних ознак комп'ютерного злочинця;

– питання протидії міжнародним кримінальним правопорушенням, що вчиняються комп'ютерними злочинцями, у тому числі й в космічному просторі (с. 24-26 дисертації).

Варто також звернути увагу і на апробацію результатів дослідження Малія М. І., який основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, оприлюднив у 25 наукових публікаціях, з яких 4 статті опубліковано у фахових періодичних виданнях України, 2 статті – в інших вітчизняних виданнях, 1 – у зарубіжних наукових виданнях, 7 – у колективних монографіях, а також тези 11 доповідей на науково-практичних конференціях.

У **вступі** автором вірно обґрунтовано вибір теми дисертаційної роботи, визначено мету й завдання дисертаційного дослідження, його об'єкт та предмет, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, зазначено про їх апробацію, а також вказано структуру й обсяг дисертації.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою, завданням та предметом дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що

поділені на шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 224 сторінки, з яких основний текст – 164 сторінки, список використаних джерел викладений на 24 сторінках і охоплює 212 найменувань, додатки – на 17 сторінках (с.26-27 рукопису дисертації).

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження особи комп’ютерного злочинця (с. 28-69 рукопису дисертації).

У підрозділі 1.1. Теоретико-методологічні засади комплексного дослідження особи комп’ютерного злочинця як об’єкта кримінологічного пізнання (с. 28-46 рукопису дисертації) автором ґрунтовно та всебічного проводиться дослідження особи комп’ютерного злочинця, яке направлене на те, щоб вірно сформулювати чіткий орієнтир для кримінологів в електронний (цифровий) час та вчасно зорієнтуватися в швидкоплинних змінах, які чекають світову спільноту в близькому майбутньому.

У підрозділі доведено, що в майбутньому корінним чином зміниться парадигма (алгоритми і правила) системи виробництва, споживання, транспортування, зберігання і доставки товарів та послуг. Аналогічні зміни відбудуться і в соціально-комунікаційній сфері (навчанні, праці, відпочинку, самовираженні, міжособистісному спілкуванні тощо).

Суттєві зміни відбудуться на рівні урядових, державних і міждержавних установ і організацій, особливо у сфері комунікаційного управління системами законотворчості, освіти, науки, охорони здоров’я, культури, транспорту, кібербезпеки, житлового і паркового господарства, зберігання довкілля та культурної спадщини, культурних цінностей і мистецьких творів.

У зв’язку зі створенням нових інноваційних електронних продуктів та розширення електронних послуг, що надаються в Україні, виникла необхідність прийняття сучасних правових норм, які б регулювали ці суспільні відносини.

До речі, і слідча, експертна і судова практика українських правоохоронних органів, які забезпечують запобігання кіберзлочинності, теж свідчить, що кількість кримінальних правопорушень, вчинюваних з використанням електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, у тому числі тяжких, середньої тяжкості, невеликої тяжкості в Україні постійно зростає.

Отже, кіберзлочинність і кібертероризм (як складова частина кіберзлочинності) – це сучасні надзвичайно небезпечні кіберзагрози ефективного розвитку суспільства, держави, цивілізації. Тому вважаємо, що особливої уваги сьогодні потребують розширення мережі кримінологічних наукових досліджень щодо питань, які торкаються комп'ютерних злочинів, що вчиняються комп'ютерними злочинцями.

У підрозділі автором дослідження виділені ряд пріоритетних напрямів, які доцільно на його думку, здійснити на даному етапі розвитку електронної цивілізації. З цим також варто погодитися, оскільки окреслені вище пріоритетні напрямки, фактично і являють собою світоглядно-філософську, соціально-правову, інноваційно-комунікаційну і безпекову наукову базу, яка дозволяє здійснити всебічне консолідований асиметричне дослідження особи комп'ютерного злочинця як об'єкта кримінологічного пізнання.

У підрозділі 1.2. Поняття і сутність особи комп'ютерного злочинця (с. 46 -69) викладене свідчить, що саме інноваційний цивілізаційний безпековий розвиток людства став сьогодні тією рушійною силою, яка звернула особливу зацікавленість на необхідність кримінологічного дослідження сутності поняття особи комп'ютерного злочинця, який сьогодні є ключовим об'єктом кримінологічної характеристики найпоширеніших і найнебезпечніших у світі комп'ютерних злочинців.

Водночас, судова статистика свідчить про стрімке зростання кількості вчинених комп'ютерних злочинів в світі за останні роки. Виходячи з даних позицій, вважаємо, що комп'ютерні злочинці, які вчиняють комп'ютерні злочини сьогодні у Всесвітній мережі інтернет потребують спеціального і

більш детального наукового дослідження. Особливо нагальними питаннями при дослідженні особи комп'ютерного злочинця, це вивчення його особистих якостей, психофізіологічних особливостей, індивідуальних рис та ознак, притаманних саме йому та закономірностей манер його поведінки при вчиненні комп'ютерних злочинів.

В процесі розвитку науки кримінології та дослідження саме сутності поняття особи комп'ютерного злочинця, науковці-дослідники в залежності від рівня інноваційного розвитку суспільства вкладали у дане поняття в різні роки різні сутнісні значення. Це обумовлено тим, що стрімкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій та впровадження їх в освіту, науку і практику постійно змінювало і види комп'ютерних злочинів, а також виявляло нові характерні риси, ознаки та індивідуальні властивості комп'ютерних злочинців.

Сьогодні варто зазначити, що поняття особи комп'ютерного злочинця фактично схоже з поняттям особи кіберзлочинця, адже по суті дані поняття розкривають один і той самий зміст, що полягає у стилістиці вчинення людиною комп'ютерного злочину, але на нашу думку поняття особи комп'ютерного злочинця є значно ширшим і більш досконалим. В даному випадку така стилістика прослідковується саме у застосуванні, зокрема, засобів комп'ютерної інформатизації ЕОМ (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж.

Особа комп'ютерного злочинця як об'єкт кримінологічного дослідження тісно взаємопов'язана перш за все з безпосередньою подією вчинення комп'ютерного злочину. Тому варто погодитися з автором дослідження, що сама дефініція сутності «особи комп'ютерного злочинця» – очевидно умовна і, оскільки може розглядатися як низка характеристик, ознак, рис, відомостей та манери поведінки під час вчинення комп'ютерного злочину, що мають фундаментальне значення для запобігання, протидії та розслідування комп'ютерних злочинів стосовно осіб, які вчинили дане кримінальне правопорушення. Водночас, слід зазначити, що на

законодавчому рівні поняття сутності особи, що вчинила саме комп'ютерний злочин фактично і юридично відсутнє.

Розділ 2. Комп'ютерний злочинець як об'єкт кримінологічного дослідження (с.71-116 рукопису дисертації).

У підрозділі 2.1. Поняття і структура кримінологічної характеристики особи комп'ютерного злочинця (с. 71-90 рукопису дисертації) аспірант аналізує поняття і сутність кримінологічної характеристики особи комп'ютерного злочинця. Вважаємо, що доцільно користуватися як новітніми, так і традиційними засобами, методами, методиками і технологіями пізнання сутності соціальних явищ.

Тому в даному підрозділі ним зроблена спроба застосувати сучасний арсенал наукових засобів і методів, методик і технологій для пізнання сутності та розкриття структури кримінологічної характеристики особи комп'ютерного злочинця. Водночас, звертаємо увагу на те, що ці питання є достатньо складними, дискусійними, полемічними, оскільки системно є малодослідженими як у вітчизняній, так і зарубіжній кримінологічній літературі.

Аналізуючи характерні риси, ознаки, відомості та манери поведінки особи комп'ютерного злочинця, аспірант вірно звертає особливу увагу на основну ознаку, яка характеризує даний вид злочину. Це обумовлено тим, що сьогодні в комп'ютерну злочинність втягнуто фактично надзвичайно широке коло комп'ютерних зловмисників, від високоекваліфікованих комп'ютерних фахівців – хакерів і суперкракерів, до звичайних професійно не підготовлених дилетантів. Щікавим є також і той факт, що в комп'ютерну злочинність залучаються комп'ютерні злочинці з усіх сфер як звичайної, так і високопрофесійної діяльності.

Тобто комп'ютерні злочинці уже діють сьогодні як на регіональному, загальнодержавному, так і на транскордонному, транснаціональному, трансконтинентальному і планетарному рівні. Сьогоднішні юридичні факти

свідчать і про те, що комп'ютерна злочинність уже вийшла з наземного рівня, оскільки є випадки вчинення таких злочинів в космічному кіберпросторі.

У підрозділі 2.2. Кримінологічна систематизація і класифікація комп'ютерних злочинців (с. 90-116 рукопису дисертації) у числі важливих питань, пов'язаних з удосконаленням діяльності по запобіганню комп'ютерній злочинності, заслуговує на особливу увагу всебічне вивчення осіб комп'ютерних злочинців та їх кримінологічної систематизації і класифікації.

Це обумовлено тим, що сучасний інформаційний кіберпростір, електронні інформаційні ресурси та величезні інформаційні потоки, які сформувалися в епоху стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій уже не дозволяють виявляти і досліджувати нові риси, ознаки, властивості, манери поведінки комп'ютерних злочинців традиційними засобами пізнання.

Отже, проведений вище системний асиметричний аналіз комп'ютерних злочинців, які вчиняють комп'ютерні злочини як поодинці, так і в структурі організованих злочинних груп, дозволяє класифіковати їх за метою, цілями, формами, засобами, методами, технологіями та сферою їх злочинної діяльності. У даному підрозділі аспірант комп'ютерних злочинців умовно систематизує і класифікує на певні групи і підгрупи: хакери, крекери, фрікери, спамери, колекціонери, фішери, кіберплуті, кардери, кіберкрукери, кіберсквокери, інсайдери, вірмейкери, кібертерористи, електронні торгаші або кіберпірати, спуфери, творці шкідливих комп'ютерних програм, організовані злочинні кіберугрупування, іноземні розвідувальні кіберслужби.

Серед комп'ютерних злочинців є представники усіх груп традиційної класифікації: білокомірцевого, організованого і загальнокримінального злочинного світу. Як правило комп'ютерні злочинці працюють як у самих організаціях, відомствах і установах, проти яких вони вчиняють комп'ютерні злочини, так і поза їх межами. Причому комп'ютерні злочинці вчиняють комп'ютерні злочини як поодинці, так і у групі зловмисних співучасників.

Важливо звернути увагу на те, що провідне місце де зловмисно діють кіберзлочинці – це забезпечення антисоціальної і надзвичайно небезпечної діяльності організованих злочинних груп.

Розділ 3. Шляхи запобігання і протидії кримінальним правопорушенням, що вчиняються особою комп’ютерного злочинця (с. 119 – 172 рукопису дисертації)

У підрозділі 3.1. Пріоритетні напрями протидії кримінальним правопорушенням, що вчиняються комп’ютерними злочинцями (с. 119-148 рукопису дисертації) зазначено, що сучасний стан законодавчого врегулювання запобігання і протидії зловмисним діям комп’ютерних злочинців є недостатнім, а тому потребує прийняття відповідних конвенцій і законів як на світовому, так і на загальнодержавному рівні.

Проведений автором дослідження консолідований асиметричний аналіз сучасного стану кіберзагроз, які завдають комп’ютерні злочинці, свідчить, що здійснювані ними комп’ютерні злочини завдають великих соціальних і економічних збитків, оскільки сьогодні суспільство стає все більш і більш залежним від роботи автоматизованих комп’ютеризованих систем у різноманітних сферах суспільного життя – від керування рухом космічних станцій, літаків і потягів, освітнього і наукового забезпечення, а також до медичного обслуговування та національної безпеки. Іноді навіть невеличкий збій у функціонуванні таких автоматизованих комп’ютерних систем, електронних банків даних і електронних мереж може привести до реальної загрози життю людей.

А тому є очевидним, що стрімке зростання глобальних комп’ютерних мереж, а також можливість комп’ютерних злочинців підключення до них через звичайні телефонні лінії та електронні засоби доступу посилюють можливості їх використання для злочинної діяльності.

У підрозділі 3.2. Перспективи дослідження запобігання вчиненню комп’ютерних злочинів з використанням електронного інтелекту (с. 148-172 рукопису дисертації) показує про необхідність всебічного дослідження особи

комп'ютерного злочинця з метою запобігання і протидії комп'ютерним злочинам в Україні ще не має достатньої правової, інформаційно-аналітичної, організаційної, освітньої, наукової, кадрової та праксеологічної підтримки. У підрозділі доведено, про відсутність дієвої нормативно-правової бази, оскільки чинне законодавство нашої держави (зокрема, Кримінальний і Кримінальний процесуальний кодекси України та інші Закони України в галузі кібербезпеки) ѹ досі не відповідають рекомендаціям Ради Європи, які були прийняті з питань запобігання і протидії комп'ютерним злочинам.

Крім того, не прийняте рішення про створення потужного науково-дослідницького центру з консолідованим системного асиметричного аналізу тенденцій розвитку зловмисних дій, які вчиняють кіберзлочинці (кіберзлочини, кібертерористичні акти, кібератаки тощо) як у космічному, так і наземному кіберпросторі. Нажаль, відсутнє держзамовлення на підготовку необхідних фахівців для запобігання, протидії, розслідування електронних злочинів в наземному і космічному кіберпросторі.

Актуальною постає проблема вчинення кримінальних правопорушень з використанням можливостей електронного інтелекту. Разом з тим подальші розробки і розвиток електронного інтелекту надасть можливість використовувати ці системи і технології як для вивчення особи комп'ютерного злочинця, зокрема, так і для запобігання та протидії комп'ютерній злочинності загалом. Автором дослідження запропоновано використовувати поняття «електронної юридичної особи», яка у жодному разі не повинна прирівнюватися до людини в правах, тобто вона не може мати правовий статус фізичної особи.

Отже, вивчення дисертації Малія Миколи Івановича «Особа комп'ютерного злочинця як об'єкт кримінологічного дослідження» показує, що в роботі відповідно до мети і завдань дослідження надано ґрунтовний аналіз комп'ютерного злочинця; розкрито в повному обсязі його кримінологічну характеристику; обґрунтовано та запропоновано нові

теоретичні та прикладні положення, які розв'язують поставлену аспірантом мету наукового дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

У цілому позитивно оцінюючи рецензовану дисертаційну роботу Малія М.І., варто вказати на наявність у ній певних дискусійних питань, недостатньо аргументованих положень, які варто усунути під час публічного захисту.

1. У підрозділі 1.1. Теоретико-методологічні засади комплексного дослідження особи комп'ютерного злочинця як об'єкта кримінологічного пізнання (с. 28-46 рукопису дисертації) певна суперечність у викладенні автором методологічних зasad. Зокрема, автор цілком справедливо, ґрунтуючись на результатах проведеного дослідження, показує його теоретичну значимість. З цим варто погодитися. Поряд з цим, автор чомусь не розглянув у вказаному підрозділі власний методологічний інструментарій при розв'язанні проблеми дисертаційного дослідження, починаючи від формулювання відповідних наукових гіпотез з проблемних питань дисертації до їх доведення або спростування, шляхом розкриття загальних засад своєї творчої лабораторії наукового пошуку та застосування комплексу загальнонаукових та спеціально-правових методів, що забезпечують здійснення об'єктивного аналізу предмета дослідження. Водночас, не зазіхаючи на творчій задум дисертанта з огляду на можливі варіанти розгляду методологічних засад дослідження, вдається, що такий підхід аспіранта вимагає окремого теоретико-прикладного обґрунтування під час публічного захисту.

2. Позитивним, на наш погляд є підрозділ 2.1. Поняття і структура кримінологічної характеристики особи комп'ютерного злочинця (с. 71-90). Саме в цьому підрозділі Малій М.І. вперше сформулював поняття особи комп'ютерного злочинця, що є яскравим прикладом поглиблення кримінальної спеціалізації, розширення організаційних, технічних, інтелектуальних та фінансових ресурсів для вчинення комп'ютерних злочинів та ускладнення

структурі груп, зокрема шляхом залучення до злочинної діяльності висококваліфікованих спеціалістів, зокрема айтішників. Крім того, даний підрозділ є прикладом створення паралельних суспільству та органам влади структур зі своїми правилами внутрішнього розпорядку, системою цінностей, ієрархією та чітким розподілом ролей. На нашу думку, аспіранту варто було б показати на прикладі конкретних кримінальних проваджень, вироків суду які вступили в законну силу де підтверджується гіпотеза, що комп’ютерний злочинець є малодосліденою актуальною проблемою і її вирішення потребує окремого наукового пошуку.

3. На с. 69 рукопису дисертації автор зазначає, що на законодавчому рівні поняття сутності особи, що вчинила саме комп’ютерний злочин фактично і юридично відсутнє. І з цим, висновком автора ми погоджуємося. Водночас, який механізм вирішення даної проблеми автор дослідження не пропонує. Опонент вважає, що дане зауваження можна усунути під час публічного захисту.

4. У підрозділі 2.1. Поняття і структура кримінологічної характеристики особи комп’ютерного злочинця (с. 71-90) автор ґрунтовно і виважено підійшов до розгляду кримінологічної характеристики особи комп’ютерного злочинця. Позитивно оцінюючи цей підрозділ, опонент звертає увагу про те, що на с. 87 – 89 рукопису дисертації Малій М.І. серед характерних рис, ознак, властивостей комп’ютерного злочинця, автор не розглядає комп’ютерного злочинця в умовах воєнного стану в Україні. Бажано під час публічного захисту усунути дане зауваження.

5. На думку офіційного опонента у підрозділі 3.1. «Пріоритетні напрями протидії кримінальним правопорушенням, що вчиняються комп’ютерними злочинцями (с. 119-148 рукопису дисертації) аспіранту варто було б напрацювати для майбутніх досліджень власну стратегію запобігання та протидії кримінальним правопорушенням, що вчиняються комп’ютерними злочинцями. Оскільки така стратегія в кримінологічній науці має свої цілі, суб’єктів, планування, то її можна було б сформувати окремо у виді додатка.

Це б показало високий рівень не тільки дослідження, а і авторське бачення проблеми в майбутньому.

6. На думку опонента у проведенню аспірантом дослідженні варто було б більше приділити увазі вікtimологічній профілактиці кримінальним правопорушенням, що вчиняються комп'ютерними злочинцями, оскільки левова частка роботи по узбереженню жертв комп'ютерних злочинів та забезпечення їх прав належить саме спеціальним підрозділам Департаменту кіберполіції.

Інші виявлені в дисертації положення дискусійного характеру не несуть у собі великої науково-практичної значимості.

Відсутність порушення академічної добросесності. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, в якій відображені власні ідеї і напрацювання автора, що дозволило вирішити поставлені у роботі завдання. Робота містить теоретичні положення і висновки, сформульовані дисертантом особисто. Використані в дисертаційному дослідженні ідеї і положення науковців мають відповідне посилання і використані з метою підкріплення ідей автора.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Малія Миколи Івановича «Особа комп'ютерного злочинця як об'єкт кримінологічного дослідження» є завершеною, кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто автором, містить висунуті ним раніше не захищені наукові положення та отримані нові науково обґрунтовані теоретичні результати в галузі кримінології.

Дисертація повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019

р.), а її автор, Малій Микола Іванович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

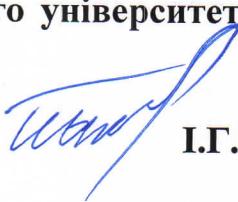
професор кафедри

кrimінально-правових та адміністративно-правових дисциплін

Міжнародного економіко - гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

доктор юридичних наук, професор,

заслужений діяч науки і техніки України

I.G. Богатирьов

березня 2023 р.

